

KANCELÁRKA

A close-up portrait of Angela Merkel, the German Chancellor, with her characteristic short blonde hair and blue eyes. She is wearing a dark blue jacket and a necklace. The background is a light blue color.

IKAR

POZORUHODNÁ ODYSEA
ANGELY MERKELOVEJ

KATI MARTON

KATI MARTON

KANCELÁRKA

JEDINEČNÁ ODYSEA
ANGELY MERKELOVEJ

Preložil Peter Tkačenko

IKAR

KANCELÁRKA

Kati Marton
THE CHANCELLOR

Copyright © 2021 by Kati Marton
Translation © 2022 by Peter Tkačenko
Cover photo © Bundesregierung/Steffen Kugler
Slovak edition © 2022 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-8457-9

*Mojej dcére
Elizabeth Jenningsovej,
Ilone Fitzpatrickovej Jenningsovej
a budúcej generácii*

PROLÓG

KŇAZOVA DCÉRA

Prichádza bez rozruchu. Vstup Angely Merkelovej do jednoduchej tehlovej kaplnky v Postupime neďaleko Berlína neoznamuje húkanie sirén, blikanie majákov ani kohorty poradcov. Mierne sa hrbí, no kráča sebaisto. Hoci nenávidí fotoaparáty, pri bleskoch fotoaparátov na iPhonoch sa zhovievavo usmeje. Tu je medzi svojimi. Kaplnka síce stojí neďaleko hlavného mesta, no nie sú tu berlínski svetáci, s ktorými trávi väčšinu pracovných dní. Jej otec pôsobil ako kňaz na podobnej radovej fare a tento prostý svätostánok predstavuje pre ňu dočasné útočisko pred turbulenciami, ktoré sprevádzajú jej štvrté a posledné funkčné obdobie. Zopár dní oddychu v domovskom Brandenbursku a prechádzky v miestnych lesoch sú pre ňu čoraz výnimočnejšie. Má plné ruky práce so zachraňovaním sveta.

Merkelovú v Oberlinkirche obklopujú ľudia, ktorých môže považovať za rodinu, a tak smie šesťdesiattriročná kancelárka Nemeckej spolkovej republiky na chvíľu poľaviť v ostražitosti. Na sebe má zvyčajnú rovnošatu: farebné sako (tentoraz tmavozelené), čierne nohavice a čierne baleríny. Usadí sa do nepohodlného kresla pred oltárom a zľahka zopne dlane ako pri modlitbe – toto gesto je pre Nemcov

také dôverne známe, že dostalo svoj emotikon. „Keď som bola malá, každé ráno a večer o šiestej zvonili zvony. Chýba mi to,“ zdôverí sa mládkemu publiku. To oceňuje výnimočnú osobnú poznámku líderky, ktorá si úzkostlivo stráži súkromie. Hlboké ryhy na jej tvári na chvíľočku namiesto politickej napodobneniny prekryje skutočný úsmev. Svet prvej ženy Nemecka v uplynulých rokoch poznačili spoločenské a politické nepokoje. Vzhľadom na celosvetový vzostup populizmu si Merkelová podávajú pravicoví extrémisti, ktorí prvý raz od druhej svetovej vojny zasadli v nemeckom Bundestagu. Šok z toho, ako americký populista v Bielom dome vychvaľoval Merkelovej moskovského arcinepriateľa Vladimira Putina, ešte nepominul.

„V prvý deň školského roku,“ pokračuje Merkelová a zasväčuje poslucháčov do komplikácií, ktorým čelila dcéra kňaza v ateistickom východnom Nemecku, „žiaci po jednom vstávali a oznamovali zamestnanie svojich rodičov.“ Spomína si, ako jej spolužiaci radili, nech povie „šofér“, keďže šofér sa považoval za proletárskejšie povolanie než kňaz – a v nemčine tie slová znejú takmer rovnako.

„Kňaz,“ oznámila učiteľke.

Merkelová nemusí vysvetľovať, aká nebezpečná mohla byť vo východnom Nemecku úprimnosť. Ešte aj deti sa snažili vyhýbať pozornosti vševidiaceho štátu. Komunistická tajná polícia Stasi prenikla do spoločnosti oveľa hlbšie než jej predchodca gestapo. Ministerstvo štátnej bezpečnosti malo 173-tisíc zamestnancov vrátane informátorov, pričom za Tretej ríše ich bolo sedemtisíc. Na každých 63 ľudí pripadal informátor. „Samozrejme, také detstvo ma ovplyvnilo,“ vraví a azda nechtiac ponúka kľúč k pochopeniu, kým je, ako dokázala neveriteľné, keď si na pol druhu dekády udržala moc, a prečo zostáva tajomnou postavou ešte aj vo vlastnej krajine, o svete nehovoriac.

Kňaz Matthias Fichtmüller prenáša rozhovor do prítomnosti, kancelárky sa spýta, či čítala knihy, ktoré boli o nej napísané. „Áno, ale nespoznávam sa v nich!“ Farníci sa smejú spolu s ňou. „Dala som si nesmierne záležať, aby existovali isté hranice a aby moje súkromie nebolo prístupné verejnosti,“ vraví. Merkelová dala okoliu jasne

najavo, že do čohokoľvek mimo jej oficiálneho pôsobenia nikoho nič nie je. Úzkostlivá ochrana súkromia sa v kancelárkinom kolektíve stala základným kameňom dôvery. Počas šesťnásťročného pôsobenia Angely Merkelovej v úrade spolkovej kancelárky neunikli nijaké informácie, súčasní ani bývalí zamestnanci ani dôverníci nezverejnili otvorené pamäti. Jej výnimočne lojálni ľudia sú neochvejní ochrancovia ženy, ktorej väčšina z nich slúžila jeden a pol desaťročia. „Vy ste ešte tu?“ začudoval sa americký prezident Barack Obama počas návštevy Berlína v roku 2016, keď videl, že Merkelovej tím sa od jeho nástupu do funkcie v roku 2008 prakticky nezmenil.

Nemcov ani po niekoľkých desaťročiach neunavuje jej výraz, hlas ani otravná prítomnosť – pretože Merkelová neotravuje. O súkromnom živote svojej kancelárky tušia Nemci zhruba toľko, že nevedie výrazne iný život ako oni sami, aj tak ju však trikrát potvrdili vo funkcii, vždy s pohodlným náskokom. Len výnimočne ju vidia vyobliekanú pri návšteve Wagnerovho festivalu v Bayreuthe, ale rovnako často ju zachytia pri nákupoch. Poučila sa zo svojich predchodcov ako Helmut Kohl – ktorý sa s manželkou a deťmi predvádzal ako dokonalá nemecká rodinka, až kým jeho manželka nespáchala samovraždu a synovia ho neopustili – či hrdina studenej vojny Willy Brandt, z ktorého sa vyklúčil depresívny sexuálny maniak.

Merkelovej dôraz na ochranu súkromia občas hraničil s paranojou. Nepíše si denník, nepoužíva e-mail a strohé esemesky posiela, len keď je to nevyhnutné. Stačí, aby jej spolupracovník utrúsil napohľad malichernú zmienku o jej súkromnom živote a ich vzťahu je koniec. Jeden z jej politických spojencov prišiel o jej dôveru po tom, čo prezradil obsah štvorslovného e-mailu: „Ďakujem za návrh, A. M.“

Pozorovatelia, ktorí chcú odhaliť záhadu menom Angela Merkelová, sú občas odkázaní na absurdné stratégie. Vezmime si napríklad túto analýzu z rešpektovaného nemeckého týždenníka *Die Zeit*: „Keď sa Merkelová v ZDF postojacky zhovárala s kolegami, krútila si horným gombíkom saka. Nie tam a späť, ale v pravidelnom rytme do kruhu. Keď je kancelárka pod veľkým tlakom, hľadá sa po palci ukazovákom. Naopak, krúženie znamená pokojné sústreďenie.“

Počas tlačových konferencií v cudzine „sa miera jej netrpezlivosti s hosťiteľmi prejavuje častými pohľadmi na ich kôpku papierov“.

Iné vizuálne pomôcky už vyzerajú dôveryhodnejšie: naklonenie hlavy nabok a oči otvorené od úžasu dokorán počas prvého stretnutia s americkým prezidentom Donaldom Trumpom, keď vyhlásil, „máme niečo spoločné, Angela. Oboch nás odpočúval [Obama]“; jej slávne prevracanie očí, keď sa jej na tlačovej konferencii pýtali, či „dôveruje“ excentrickému talianskemu premiérovi Silviovi Berlusconi, alebo keď sa jej Vladimir Putin podujal vysvetľovať niečo triviálne; prípadne jej emóciami poznamenané oči, z ktorých v roku 2016 pri rozlúčke s prezidentom Obamom dokonca vyronila jednu či dve slzy.

Mimoriadna sebadisciplína, ktorá novinárov vedie k interpretovaniu každého jej gesta a tiky, sa síce zaslúžila o jej politickú dlhovekosť, no zároveň je svojím spôsobom škodlivá. Ak totiž chceme pochopiť súčasnú éru, musíme pochopiť aj Angelu Merkelovú. V období globálnych politických a sociálnych rozkolov platí, že nijaký zo svetových lídrov nechránil povojnový poriadok založený na liberálnej demokracii tak neochvejne ako ona, keď čelila agresívnym autoritárom od Putina po Trumpa. Urobila z Nemecka európskeho lídra – nielen hospodárskeho, ale aj morálneho – a prijatím milióna utečencov z Blízkeho východu aj krajinu prísťahovalcov.

Ako to všetko dokázala táto trojnásobná outsiderka – východná Nemka, vedkyňa a navyše žena v jednej z hŕstky európskych krajín, ktorým nikdy nepanovala kráľovná? Ako mohla v digitálnej ére poznačenej krátkodobou pozornosťou nadobudnúť toľkú moc a dlhovekosť politička s takým prostým vyjadrovaním a vzhľadom? Isteže, sčasti to vysvetľuje jej inteligencia a pracovitosť. V krajine, kde si starí rodičia dodnes vybavujú fakľové pochody a davy ľudí skandujúce meno istého demagóga, často bolo Merkelovej strohé vyjadrovanie aj výhodou. Keď riaditeľ Svetovej obchodnej organizácie Pascal Lamy svojho času Merkelovú požiadal, aby do prejavov „pridala trochu poézie“, tá mu odvrkla: „Nie som poetka.“ Počas rokov štúdia fyziky si rozvinula pokojný, analytický prístup, ktorý jej umožnil pozoruhodne dlhodobý pohľad na vládnutie. „Uvažujem

od konca – od požadovaného výsledku a vraciam sa späť... Záleží na tom, čo dosiahneme o dva roky, nie na tom, čo bude zajtra v novinách,“ tvrdí. Nepoužíva ani politiku náznakov či diskreditácie – ani sa do nej nedá vtiahnuť inými. „Nehrá ich hry. Veľmi dobre vie, kedy jej Putin či Trump klamú,“ vypozeroval bývalý nemecký prezident Joachim Gauck. Merkelová ich výmysly zväčša ignoruje a presadzuje vlastné témy.

Na to, aby však Angela Merkelová dosiahla to, čo dosiahla, a aby sa tak dlho udržala na najvyššej mocenskej priečke, musela byť zároveň agresívna a odhodlaná – a nedávať to najavo.

Pri mnohých citlivých témach uspela Merkelová vďaka tomu, že na to išla z boku, nepriamo a bez toho, aby na seba upriamovala pozornosť. Skutočnosť, že ako rozvedená protestantka z východu žijúca so svojím partnerom sa postavila na čelo stredopravej, kresťanskej, kultúrne konzervatívnej a prevažne mužskej Kresťanskodemokratickej únie (CDU), svedčí o jej schopnosti odpútať od seba svetlo reflektorov. Nenápadne zmenila Nemecko na oveľa liberálnejšiu spoločnosť. Keď v roku 2009 vymenovala Guida Westerwelleho za prvého nemeckého ministra zahraničných vecí s otvorene homosexuálnou orientáciou, verejne ocenila jeho partnera a ich lásku – pritom však výslovne nepodporila zrovnoprávnenie homosexuálnych manželstiev. Keď sa o osem rokov hlasovalo v nemeckom parlamente o zrovnoprávnení týchto zväzkov, poslancom svojej konzervatívnej strany Merkelová odporučila, aby namiesto straníckej línie hlasovali v súlade so svojím svedomím. Takto sa zrovnoprávnili homosexuálne manželstvá bez toho, aby ich kancelárka podporila prejavmi či vyhláseniami.

Podobnú nenápadnú taktiku uplatnila pri rozširovaní príležitostí pre ženy. Keď si predseda krajne pravicovej Alternatívy pre Nemecko (AfD) všimol, že okolo Merkelovej sa zhromaždili ženy, a zavrčal: „To už v CDU nie sú žiadni chlapi?“, kancelárkina blízka poradkyňa Eva Christiansenová svojej šéfke zašepkala: „Vyhrali sme!“ Merkelová iba nasadila tajomný úsmev. Opakovane ukázala, koľko toho dokáže dosiahnuť potichu, bez toho, aby sa chválila svojimi úspechmi.

Časť jej politického génia pramení zo schopnosti spoznať dobrý nápad, nech už vznikol kdekoľvek. „Plnila program konkurenčných strán v oblasti energetiky, starostlivosti o deti, zrovnoprávnenia manželstiev a ženských práv,“ konštatoval bývalý minister kultúry za Sociálnodemokratickú stranu (SPD) Michael Naumann. Je to zároveň šikovný spôsob, ako neutralizovať potenciálnych oponentov. „Keď sa nejaká myšlienka ujme, Angela si ju vie veľmi šikovne privlastniť,“ zhodnotil stále atraktívny osemdesiatnik Gauck, ktorý sa viditeľne ponáša na zosnulého amerického herca Jamesa Garnera. „Preto sa konkurenčné strany boja ísť s ňou do koalície.“ Strach z tejto jej schopnosti však nebránil tomu, aby v prípade nutnosti udržala CDU pri moci uzatváraním koalícií s konkurenčnými stranami – hoci, ako ešte uvidíme, niekedy to bol nesmierne úmorný proces.

Ďalším kľúčom k politickej dlhovekosti Merkelovej je jej nenasytná zvedavosť. Aj po šesťdesiatke dychtí po nových zaujímavostiach. Naďalej ju fascinujú ľudia, fakty, dejiny, problémy a spory. Čo okrem výziev však Angelu Merkelovú motivuje? „*Macht, Macht, Macht*,“ („moc, moc, moc“) konštatoval svojho času jej mentor Helmut Kohl. Merkelová sa učila pozorovaním mocných politikov a dlhoročný nemecký spolkový kancelár Kohl sa zaradil k mnohým mužom, čo za podcenenie ženy, ktorá bola preňho jeho *Mädchen* (dievčatko), zaplatili politickým životom. Vzhľadom na minimum ženských vzorov – patrila medzi ne ruská cárovná Katarína Veľká a poľsko-francúzka fyzička a chemička Marie Curiová – a bez podpornej siete si Merkelová musela svoje politické bytie vybudovať od základu. „Ako žena sa musíte naučiť presadiť svoju autoritu. Bez moci toho veľa nedosiahnete,“ povedala Merkelová. Nastolila však moc veľmi osobitého typu.

Správanie Angely Merkelovej naznačuje, že márnivosť je mužská slabosť. Keď žena získa moc, namiesto svojho ega sa musí venovať pálčivejším problémom. Potláčaním svojho ega však Merkelová premeškala príležitosť zblížiť sa s ľuďmi na osobnejšej úrovni. V roku 2009 sa kancelárka po boku vtedajšieho poľského premiéra Do-

nalda Tuska prihovárala davu ľudí v Hamburgu. Počas svojho prejavu sa ani raz nezmenila, že sa v tom meste narodila, ani o tom, že jej starý otec sa narodil v Poľsku. Väčšina politikov by využila príležitosť zblížiť sa so svojím publikom. Tento jej inštinkt odosobniť funkciu od svojej osoby však počas posledných rokov v úrade čelil výzve v podobe vzostupu charizmatických lídrov po celom svete.

Niežeby Angele Merkelovej chýbalo robustné ego. Inak by sa neusilovala o kariéru v politike. Keď sa jej raz pýtali na jej životný vzor, Merkelová odvetila: „Ak sa to dá, tak ja.“ Nanovo zadefinovala, ako má žena s mocou vyzeráť, znieť a konať. Pri bližšom pohľade sú však tajomstvá okolo Angely Merkelovej ešte záhadnejšie. Bola najmocnejšou ženou na svetovej scéne – a predsa sa zdráha nazvať feministkou. Ako nesmierne úspešná politička uprednostňuje spoločnosť hudobníkov, spevákov, hercov a spisovateľov. V ére utáraných vodcov je tichá.

Nie je celkom taká, akú si ju predstavujeme. Angela Merkelová má v skutočnosti ďaleko od toho škrobeného výrazu, ktorý často ponúka svetu. Vraví, že ako mladá žena uväznená za železnou oponou snívala „o Skalnatých vrchoch a o tom, že za volantom bude počúvať Brucea Springsteena“. „Je bohovsky vtipná,“ dodáva bývalý americký veľvyslanec v Nemecku a súčasný guvernér New Jersey Philip Murphy. Napriek desaťročiam na svetovej scéne neprišla Merkelová o nadanie byť normálna. Ako vysvetľuje nemecký generálny konzul v New Yorku David Gill, ktorý rovnako ako ona pochádza z východného Nemecka: „Ak začnete život tam, kde ona, teda za múrom, ktorý sme považovali za trvalý, nikdy sa ponad to neprenesiete. Iní možno zabudnú, odkiaľ prišli, Angela Merkelová však nie.“

Merkelová počas celej dospelosti držala nad vodou jej takmer fotografická pamäť, vedecky nacvičená schopnosť rozmeniť problémy na drobné a nenásytný hlad po práci. K týmto vlastnostiam prirátajte to, že nepotrebuje veľa spánku (najviac päť hodín), a železnú telesnú schránku. Merkelová začala chodiť neskoro a ako dieťa často padala a potkýnala sa. Vďaka nezdolnej vôli sa však aj v šesťdesiatke vydá na šesťhodinovú túru. Z týchto silných stránok – sčasti vro-

dených, sčasti vypestovaných – pramení neotrasiteľná sebadôvera, ktorou často vykoľajú ostatné hlavy štátov a udržuje si neuveriteľnú dlhovekosť vo funkcii kancelárky.

Po rozhovore s kňazom sa Angela Merkelová prechádza po malej kaplnke a s ľahkosťou debatuje s hosťami, čašníkami a so servírkami. Časť personálu z miestnej farnosti trpí Downovým syndrómom či iným hendikepom. Keďže kancelárka vyrástla v spoločnosti hendikepovaných ľudí v otcovej farnosti, pôsobí úplne uvoľnene a veselo ochutnáva ponúkané chuťovky.

Kľúč k pochopeniu Merkelovej úspechov a vlastne aj k toho, kým je, sa nachádza v tých začiatkoch. Už len nedať sa zlomiť východonemeckým policajným štátom, ako to dokázala Angela Merkelová, je samo osebe úspech, ktorý ilustruje jej osobnú a politickú nezlomnosť. Táto polovica života v nej prebúdza opak idealistky. Merkelová neverí, že dejinný oblúk sa stáča smerom k spravodlivosti. Namiesto toho je akčná optimistka, ktorá si nástoľivo uvedomuje ľudskú krehkosť. Počas posledných rokov v kancelárskom úrade opakovane odkazovala na civilizácie, ktoré zanikli, lebo nedokázali chrániť svoju slobodu a bezpečnosť. V jednom prejave spomínala pád Inkskej ríše a o čosi neskôr si pomohla zmienkou o Augsburskom mieri z roku 1555, ktorým sa začalo pokojné obdobie medzi európskymi krvavými náboženskými vojnami v šesnástom a sedemnástom storočí. Po tomto mierovom období nastúpila nová generácia bez spomienok na vojnové hrôzy a vrhla sa do ďalšieho ničujúceho konfliktu, ktorý znamenal smrť tretiny nemeckej populácie.

Hoci od skončenia druhej svetovej vojny uplynulo vyše trištvrte storočia, Nemecko dodnes prenasleduje otázka: Môže krajina, ktorá stvorila Osvienčim a ktorá sa s nevídanou nemilosrdnosťou postarala o najefektívnejšiu systematickú genocídu v dejinách, vôbec byť „normálna“? Angela Merkelová by zrejme súhlasila – ale s podmienkami. Áno, ale iba ak sa Nemecko naďalej bude hlásiť k zodpovednosti za jednu z najtemnejších kapitol dejín. Dala si záležať, aby sa to

pod jej vedením nezmenilo. Ako dcéra kňaza je presvedčená o tichej a vytrvalej práci v mene každodennej spásy.

Táto kniha, ktorá prináša skôr ľudský než politický portrét, si kladie za cieľ zodpovedať, ako sa táto kňazova dcéra, táto outsiderka, stala najmocnejšou ženou na svete. Pri jej písaní som čerpala z úprimných a často neistých rozhovorov, ktoré Angela Merkelová poskytla od roku 1990, keď ako tridsaťpäťročná fyzička vstúpila do politiky, do volieb v roku 2005, z ktorých vzišla ako prvá nemecká kancelárka. Tieto rozhovory, často dosiaľ nepreložené do angličtiny, som doplnila množstvom osobných rozhovorov s jej mentormi, priateľmi a kolegami, ktoré dotvárajú jej obraz ako človeka z mäsa a kostí. Niektorí z respondentov z jej blízkeho okolia boli ochotní obísť kancelárkinu úzkostlivú snahu o zachovanie súkromia pod podmienkou, že nebudú priamo menovaní. Kancelárke som mohla lepšie porozumieť a zblížiť sa s ňou aj vďaka tomu, že od roku 2001 sme sa viackrát stretli, hoci nešlo o formálne rozhovory.

Keďže pochádzam z Maďarska, ktoré bolo podobne ako Merkelovej východné Nemecko sovietskym satelitom, detstvo strávené v policajnom štáte mi pomohlo pochopiť ju, zvlášť jej zdržanlivosť na verejnosti. Merkelová sa dala na politickú dráhu až po zrútení prehnitej barabizne sovietskej ríše. Keď sa jej naskytla príležitosť slúžiť a konať dobro, v súlade so svojou evanjelickou vierou sa jej chopila. Ako však uvidíme, jej motivácia bola rovnako zložitá ako ona sama. Po tridsiatich piatich rokoch života za železnou oponou dychtila po intelektuálne naplňajúcom a dobrodružnom živote, čoho sa aj dočkala.

Kňaz Fichtmüller sa v kaplnke skloní ku kancelárke. „Nehnevá vás, že o vás dodnes hovoria ako o kňazovej dcére? Vo vašom veku?“ pýta sa.

Najmocnejšia žena sveta nezaváha: „Ani zamak. To som ja.“

Otec Angely Merkelovej, kňaz Horst Kasner – na snímke v lese neďaleko Templinu, kde vyrástla budúca kancelárka – sa krátko po narodení dcéry presťahoval s rodinou zo západného do východného Nemecka, čím reagoval na výzvu evanjelickej cirkvi kázať v komunistickom štáte. Od tohto náročného muža kritizovaného za prílišné ústupky komunistickému režimu sa Angela naučila postupovať podľa prísnej logiky.

---

1. KAPITOLA

PROTI PRÚDU

„Ničoho v živote sa netreba báť.

Treba to len pochopiť.“

– Marie Curiová (1867 – 1934)

Kňaz Horst Kasner zmeškal narodenie svojho prvého dieťaťa. V ten deň, 17. júla 1954, za volantom dodávky naloženej rodinným nábytkom mieril do odľahlej osady vo východnom Nemecku, kde mal začať dráhu miestneho kňaza.

„Na východ sa dobrovoľne sťahujú len komunisti alebo idioti,“ povedali Kasnerovi západonemeckí sťahováci. Dvadsaťosemročný Kasner meral vyše metra osemdesiat, mal ostro rezané črty a patrila k hŕstke tých, čo vypočuli výzvu hamburského biskupa Hansa-Otta Wölbera slúžiť cirkvi v personálne poddimenzovanej sovietskej okupačnej zóne. „Kázať Božie slovo by som išiel hocikam,“ poznamenal neskôr Kasner. Len pred rokom sa oženil s dvadsaťšesťročnou učiteľkou angličtiny Herlind. Horst svoju nastávajúcu, útlú modrookú Herlind Jentzchovú narodenú v Gdansku, varoval, že na prvom mieste uňho vždy bude povinnosť voči cirkvi. Slovo dodržal.

Kasner sa narodil ako Kaźmierczak poľským rodičom, vyrástol však v Berlíne, a keď sa v roku 1933 dostal k moci Hitler, mal sedem rokov. Ako stredoškolač bol členom Hitlerjugend a v osemnástich narukoval do wehrmachtu a vraví sa, že o rok ho zajali Spojenci –

výskumníci však nemajú prístup k materiálom s podrobnosťami o tejto kapitole jeho života, ak po toľkých desaťročiach vôbec existujú. Po prepustení zo zajatia študoval Horst teológiu na prestížnej Heidelberskej univerzite a potom v Hamburgu. To je všetko, čo sa z verejných záznamov dozvieme o otcovi Angely Merkelovej.

Našťastie, osobné rozhovory nám odhalia viac. Angela pre tohto skromného a náročného Božieho pastiera nikdy nebude taká dôležitá ako jeho viera či jeho ovečky. Aj keď jeho najstaršia dcéra túto skutočnosť prijala, pochopiteľne, túžila po častejšej otcovej prítomnosti a pochvalách. Kasner nikdy nebol s mimoriadne nadanou Angelou úplne spokojný – prinajmenšom jej to nikdy nedal výslovne najavo –, tá však napriek tomu nepoľavila v úsilí domôcť sa jeho plnej podpory. Súvislosť medzi jej nikdy celkom nenaplnenou túžbou po otcovom uznaní a jej dychtivou snahou po úspechu je zrejmá. Na Angelin rozvoj v útlom veku mal však Horst Kasner azda najväčší vplyv, keď sa rozhodol odísť z relatívneho bezpečia západného Nemecka a čeliť hrozbám a nestabilite východu okupovaného Sovietski.

Keď americké a britské bombardéry v roku 1943 zrovnali Hamburg so zemou a zabili štyridsaťtisíc ľudí, z rodiska Angely Merkelovej zostali len spálené ruiny, v ktorých by nikto nespoznal donedávna pulzujúce prístavné mesto. Na opis pustošenia, aké postihlo Hamburg, Nemci dokonca vymysleli nové slovo, *Feuersturm* (ohnivá búrka). Napriek všetkému však zvyšky Hamburgu po nemeckej kapitulácii 8. mája 1945 priťahovali tisíce zúfalcov – medzi nimi čerstvo prepustených zajatcov z koncentračných táborov a ľudí unikajúcich pred nemilosrdnou sovietskou Červenou armádou –, ktorí hľadali útočisko v zrúcaninách budov a provizórnych prístreškoch.

Keď sa v roku 1954 v barmbeckej nemocnici narodila Angela Dorothea Kasnerová, odhodlaní občania už napravili najhoršie škody. Opäť sa dalo chodiť po uliciach, pod lešeniami vyrastali opravené budovy a život sa vracal do niekdajšieho rytmu. Spojenci, ktorí pred desaťročím zhadzovali na mesto bomby, teraz posielali milióny dolárov na obnovu. Hamburg sa stával západonemeckým centrom

obchodu, médií a štýlu a postupne opäť preberal svoje postavenie zo šestnásteho a sedemnásteho storočia, keď bol ako slobodné mesto súčasťou zväzu hanzových miest, ktorý organizoval námorný obchod v Pobaltí. Ľuďom, ktorí prežili *Feuersturm*, sa vrátila nádej na slušný život. V úsilí čo najrýchlejšie pochovať minulosť sa hromadne zabávali v krčmách vo vykričanej štvrti St. Pauli, mesto sršalo tvoriť energiou, ku ktorej patrila aj živá koncertná a divadelná scéna či rozšafná výsmešná tlač. Účastníci tohto oživenia spomínali na život počas Tretej ríše s podobnou neochotou, s akou mysleli na bývalých spoluobčanov uväznených na východe okupovanom Sovietsmi.

V roku 1954 už totiž bolo zrejmé, že Nemecká demokratická republika je demokratická len podľa názvu. Založená bola v roku 1949 počas sovietskej vojenskej okupácie a bola to dokonalá kópia ostatných „satelitov“ Moskvy (Poľska, Maďarska, Československa, Bulharska, Rumunska a Albánska), v ktorej všetok občiansky a politický život riadila prakticky jediná legálna strana, komunistická. Rok pred narodením Angely Merkelovej sa východonemeckí robotníci vzbúrili. Tisíccky stavebných robotníkov 16. júna 1953 odložili nástroje a pochodom po hlavnej východoberlínskej tepne sa dožadovali vyšších miezd, lepších pracovných podmienok a slobodných volieb. Východonemecká vláda kontrolovaná Moskvou zareagovala vyhlásením výnimočného stavu. V nasledujúcich dňoch zomreli stovky demonštrantov a stali sa brutálnym vzorcom na vývoj udalostí v roku 1956 v Maďarsku, v roku 1968 v Československu a v roku 2014 na Ukrajine.

Vládou organizované násilie a represie zmenili trvalú migráciu z východného do západného Nemecka na ľudskú ríavu. Len toho roku, sedem rokov pred postavením múru, ktorý toto krvácanie napokon zastavil, opustilo svoje domovy a živobytie 331-tisíc východných Nemcov a zamierili na západ.

Istá nemecká rodina sa však rozhodla cestovať opačným smerom. Dva mesiace po odchode Horsta Kasnera z Hamburgu na východ Herlind Kasnerová s Angelou v košíku nastúpila do vlaku. Čakala ju trojhodinová cesta do brandenburského Quitzowa, kde sa mala pripojiť k manželovi. Kontrast medzi rušným Hamburgom a pros-

tým životom v malom roľníckom mestečku znamenal vytriezvenie ešte aj pre asketického kňaza a jeho manželku. Netrvalo dlho a mladá rodina sa presťahovala asi stopäťdesiat kilometrov východnejšie do mestečka Templin. Templin sa krčí medzi krištáľovými jazerami a borovicovými lesmi ako z nemeckých rozprávok. Práve tu urobila Angela Kasnerová svoje prvé kroky.

Angely sa raz spýtali, čo si predstaví, keď sa povie *Heimat* – nepreložiteľné nemecké slovo, ktoré označuje nielen samotný domov, ale aj miesto, pri ktorom máte pocit, že tam patríte. Odvetila opisom okolia Templinu: „jazero, lesy a kravy, tu a tam balvan... borovice a seno“. V prostredí, kde ju máločo rozptyľovalo, mala slobodu objavovať prírodu aj vlastnú predstavivosť, sa mladá Angela Merkelová naučila spoliehať sama na seba. Merkelová dodnes hovorí, že keby si mohla vybrať, najradšej by sa zobúdza „doma“. V Templine.

Cesta vlakom z Berlína do Templinu sa kľukatí cez mnohé krvavé zastávky nemeckého boľavého minulého storočia. Patrí medzi ne Oranienburg, kde vznikol jeden z prvých nacistických koncentračných táborov; najprv nacistický a potom sovietsky koncentračný tábor Sachsenhausen; či Seelow, kde sa Hitlerove a Stalinove vojská mržali až do horkého konca vojny. Cestu do Templinu dodnes ukazujú cyrilikou písané smerové značky, ktoré nepopierateľne svedčia o okupácii sovietskou armádou. Tamjšiu pôdu stále poškodzujú jedy, ktoré v nej zostali po skúškach zbraní v neďalekej sovietskej vojenskej základni. Miestami surreálny pokoj počas Angelinho detstva niekoľkokrát denne narušil rachot nízko letiaceho sovietskeho lietadla.

Návštevník Templinu zavíta do malebného mestečka s dláždenými ulicami a červenými tehlovými budovami. Tu Merkelová vyrástla, chodila do školy a prvý raz sa tu vydala – a jej mama tu bývala až do smrti v roku 2019. Keď sa Herlind neskôr pýtali, prečo sa sem s rodinou presťahovala, vysvetľovala to takto: „Prišli sme ako kresťania, ktorí prichádzajú pomôcť iným kresťanom. Niektorí chodia do Afriky. Prečo by sme teda nemohli prísť do inej časti svojej krajiny?“ Prirovnanie východného Nemecka k Afrike je veľavravné, odhaľuje,

aký vzdialený sa zdal ľuďom zo západu komunistický východ. Herlind zaplatila za presťahovanie na východ vysokú cenu: keďže bola „buržoázna“ manželka kňaza, zakázali jej učiť. Angela si však napriek tomu nespomína, že by jej matka lamentovala nad presťahovaním do zóny okupovanej Sovietsmi. Horst a Herlind Kasnerovci svojej dcére od začiatku vštepovali hodnoty sebaobetovania a disciplíny.

Keď Kasnerovci dorazili do osady Waldhof – v preklade „lesný dvor“ – pozostávajúcej asi z tridsiatich domov, nemohli si dovoliť ani len kočík pre malú Angelu. Ako postieľka poslúžila budúcej kancelárke upravená debna. „Otec musel dojsť kravy a mama sa od miestnej stareny naučila variť žihľavovú polievku,“ vybavuje si Merkelová. Jej prvá spomienka je na to, ako uteká pred koňmi, čo im cválali po dvore. Spomína si aj na to, že v tých rokoch sa „moji rodičia prepravovali spoločnou motorkou“. Neskôr, keď sa Horst Kasner stal štátom uznaným kňazom, teda keď bolo zrejmé, že nebude spochybňovať legitimitu komunistického štátu, sa rodine ušli dve osobné autá, čo bola v sovietskom satelite výnimočná výsada.* Mnohí z jeho kolegov v kňazskom postavení sa nazdávali, že bol k zhubnému komunistickému režimu príliš veľkorysý. Napriek výsadam, ktoré Kasnerovi prináležali z jeho významu v cirkvi, bolo jeho postavenie krehké a to sa týkalo aj jeho rodiny. Podľa oficiálnej správy z roku 1994 bola krajina Martina Luthera počas vlády komunistickej strany odkresťančovaná. Manévrovanie v takých mútnych vodách však bolo pre budúcu kancelárku užitočnou školou politickej šikovnosti.

Súčasťou waldhofského komplexu bol aj jeden z najvýznamnejších východonemeckých seminárov, kde Kasner vyučoval budúcich duchovných. Život tam bol prostý, bez výstrelkov a luxusu. Vtedy aj dnes bol súčasťou fary domov pre niekoľko stoviek detí a dosp-

---

* V Maďarsku sme v detstve so sestrou každú nedeľu navštevovali katolícku omšu v miestnom kostole, ale mníška, ktorá nás doma vyučovala katechizmus, nesmela nosiť habit. V tom období rozhodne nebolo výhodné byť aktívnym kresťanom. Zaradili ste sa tým medzi buržoázne živly, čo bol zločin, pre ktorý mojich rodičov novinárov v roku 1955 zatkli a krivo obvinili, že sú americkí špióni.